

A könyvtár nem ellentéte az elektronikus könyvtárnak

Válasz Bakonyi Gézának*

OSZK Fejlesztési Osztály

Aki a könyvtári hálózatok kiépítéséért száll síkra, nyitott kapukat döngtet. Aki ennek érdekében megfelelő ajánlások és szabványok elkészítését javasolja, még nyitottabb kapukat döngtet. Aki pedig mindennek érdekében átgondolt, anyagilag megalapozott és összehangolt fejlesztési programokat igényel, mindannyiunk nevében beszél, akik a könyvtárak és a dokumentáció világában dolgozunk. Ha még azt is pontosan megfogalmazza, mit tart szükségesnek egyeztetni, szabványok és ajánlások formájában szabályozni, új technikák bevezetésével korszerűsíteni az olyan súlyponti kérdésekben, mint az integrált könyvtári rendszerek, a nemzeti adatcsere formátum, a dokumentumok egy helyen végzett feldolgozása, a kézi katalógusok adatainak retrospektív bevitele, az adatbázis-szolgáltatások és az elektronikusan tárolt szövegek és információforrások hozzáférése, az szakemberhez méltóan jár el.

Aki azonban azt hiszi, hogy a könyvtári hálózatok kialakulását, az ezzel összefüggő egyeztetéseket, szabályozásokat és programokat „erősen veszélyeztetik olyan részérdekek, amelyek bizonyos intézmények önmaguk szerepének túlbecsüléséből (s ehhez kapcsolódóan az önös pénzügyi érdekek felerősödéséből) fakadnak”, az feleslegesen gyárt ellenségképet.

Az idézett állítás Bakonyi Géza tanulmányának egyik kulcsmondata. Ráadásul tanulmányában csak egyetlen intézményt nevez meg, mint amely „erősen veszélyeztetet”, és ez az Országos Széchényi Könyvtár. Tizenöt alkalommal említi meg a nevét negatív összefüggésben, ennyiszor sugallja, hogy ez az intézmény önmaga szerepének túlbecsülésével „erősen veszélyezteteti” a magyar könyvtári hálózat kialakulását.

Nemcsak azt állítja, hogy az érdekcsoportok akadályozzák a magyar könyvtárak számítógépes hálózatainak összekapcsolását, mert ezek a meg nem nevezett érdekcsoportok mindegyike arról van meggyőződve, hogy egyedül ő képviselheti csak az összérdekeket, hanem még azt is, hogy az ilyenfajta, megalomán érdekcsoportok kialakulását az OSZK segítette és segíti elő. Mert mit jelentsen mást a következő mondat: „E csoportok kialakulásában jelentős szerep jutott és jut például az OSZK-nak...”? Ha ugyanis az

* BAKONYI Géza: Könyvtár és/vagy elektronikus könyvtár? In: Könyvtári Figyelő, 4. (40.) 1994/4. pp. 522-533.

OSZK-nak abban van szerepe, hogy e csoportok kialakultak, akkor ez a mondat azt jelenti, hogy az OSZK az egyik oka e csoportok kialakulásának. Nyilván ő se gondolhatja ezt komolyan. Akkor meg az a kérdés, miért fogalmaz meg ennyire kétértelmű mondatot?

Semmiféle érdek abból nem „fakad”, hogy egy intézmény önmagát túlbecsüli, mivel érdekek és önmagunk túlbecsülése nincsenek egymással semmiféle összefüggésben. Érdekeink ugyanis attól teljesen függetlenül vannak, hogy mennyire becsüljük magunkat.

Sajnáljuk, hogy valakiben az a benyomás alakult ki, hogy mi, az OSZK munkatársai túlbecsüljük saját magunkat, s ebben bizonyára mi is hibásak vagyunk. Csak éppen arra nem tudunk Bakonyi Géza cikkéből rájönni, konkrétan miben?

Tartunk tőle, hogy ma Magyarországon azokat a célokat, melyeket Bakonyi Gézával együtt mi is helyeslünk, az anyagi szűkösségeken kívül semmi más érdemben nem akadályozza, hacsak az nem, hogy érdekcsoportok ellenségképet próbálnak gyártani.

Meggyőződésünk, hogy helyes, amit Bakonyi Géza a magyar könyvtári hálózatok kialakulása érdekében javasol: szükség van – többek között – megfelelő ajánlásokat és szabványokat kidolgozni. (Szerintünk az se ártana, ha a meglévőket figyelembe vennék.) Ugyanakkor pontosan tudja is, hogy léteznek ilyen törekvések és projektek, hiszen nemcsak egyik szerzője az Országos Szakirodalmi Rendszer előzetes rendszertervének (*Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, 1994. különszám), hanem idéz is belőle tanulmányának 524. oldalán.

Éppen annak érdekében, hogy ilyenek megfelelő minőségben létrejöhessenek, szeretnénk a szerző néhány konkrét megállapításával kapcsolatban álláspontunkat kifejezteni.

A könyvtárgépesítés és az ajánlások

A szerzőhöz hasonlóan helyesnek tartjuk, ha a könyvtári adatbáziskezelő rendszerekkel kapcsolatban ajánlások kidolgozására kerülne (illetve került volna) sor annak érdekében, hogy a beszerzett programrendszerek képesek legyenek az adatcserére. De:

„A helyzetet tovább bonyolította az, hogy a magyar nemzeti könyvtár szerepe sem a számítógépes hálózatok kialakulása, sem a modern információtechnológia telepítése idején nem volt és még most sincs igazán tisztázva. Sokan olyan szolgáltatást várnának el az OSZK-tól, amit az nem akar vállalni, illetve maga az OSZK olyan szabályokat, ajánlásokat hoz, amelyeket senki sem akar, s valójában nem is lenne képes elfogadni. Igaz, az OSZK olyan szoftverrel dolgozik, amit rajta kívül más nem is tudna használni; továbbá erősen lemaradt a számítógépes hálózatokhoz való kapcsolatok kiépítésében (így a problémák egy részét nem is igazán érti: lásd például az elektronikus anyagok feldolgozása).”

Milyen szerepről lenne itt szó nemzeti könyvtár esetén, melynek minden időben az volt a feladata, hogy gyűjtse, őrizze és feldolgozza a nemzeti könyv-, folyóirat- és egyéb kiadványtermést, helyben olvasóinak lehetővé tegye az olvasásukat és e terméstről bibliográfiai szolgáltatást nyújtson? Amikorra a feltételek lehetővé tették, hogy az adatbázisai hálózaton keresztül elérhetőek legyenek, megoldotta. Megoldotta, hogy az adatok CD-ROM formában rendelkezésre álljanak. A hazai és a nemzetközi hálózatok hosszú évek óta elérhetőek az OSZK munkatársai számára (ami értelemszerűen az Internetet is magába foglalja). Ha biztosítva lesznek hozzá az anyagi és szervezési feltételek, akkor hálózaton keresztül a bibliográfiai adatok letölthetőségét is megvalósítja.

Bizonyára nem ez volt Bakonyi Géza szándéka, de szövege bántóan azt sugallja, mintha a nemzeti könyvtárban olyan emberek dolgoznának, akik nem akarnak hálózaton keresztül szolgáltatni, és ráadásul szellemileg se képesek arra, hogy ezt megvalósítsák? A hálózaton keresztül megvalósítható adathozzáférés kérdése nem ördögösebb és bonyolultabb dolog, mint egy nagykönyvtári integrált adatbáziskezelő rendszer implementálása. Ha az OSZK szakemberei az utóbbival meg tudtak birkózni, akkor miért ne tudtak volna a hálózathoz való csatlakozással is? Megbirkózni legfeljebb az anyagi eszközök hiányával nem lehet...

Milyen szolgáltatást nem akar az OSZK vállalni? Hogy szabad ilyen vádat konkrét bizonyíték nélkül az ország szakmai nyilvánossága előtt hangoztatni? Milyen szabályokat, ajánlásokat hoz az OSZK, amelyeket senki sem akar, s valójában nem is lenne képes elfogadni? Megint csak teljesen általánosságban!

És milyen összefüggésben van ez azzal, hogy az OSZK a DOBIS/LIBIS könyvtári adatbáziskezelő rendszert használja? Mi köze ennek ahhoz, hogy más használni tudja-e vagy akarja-e? És az, hogy az OSZK-ban olyan adatbáziskezelő rendszert használnak, melyet senki más nem használ, nem igaz, mint ahogy az sem, hogy az OSZK „*lemaradt a számítógépes hálózatokhoz való kapcsolatok kiépítésében*”. Biztos tudja, hogy a nemzeti könyvtári integrált szoftver iránti igények annyira egyediek, annyira összetettek, hogy országonként a nemzeti könyvtáron kívül egyetlen könyvtár sincs, amely ilyen? És ráadásul: a DOBIS/LIBIS-t sok száz, különböző típusú könyvtár használja. A DOBIS/LIBIS-t használó könyvtárak hálózati összekapcsolását az Európai Közösség külön projektben támogatja: miért ne tudná ezt az adatbáziskezelő rendszert bármely más hazai könyvtár is alkalmazni? Ez a programrendszer – sajnos – nem elsősorban nemzeti könyvtári igényekre van szabva (és – megint sajnos – nincs is olyan kereskedelmi forgalomban kapható programrendszer, amely ilyen lenne).

A hálózati kapcsolatok

Ami a hálózatokhoz való csatlakozást illeti: az OSZK eszközök dolgában nem maradt le.

A saját adatbázisokon kívül a CD-ROM-ok hálózaton keresztül hozzáférhetők, az elektronikus levelezés rendelkezésre áll, az Internetbe és az X.25-ös hálózatba az OSZK-ban minden munkatárs beléphet. Az OSZK hálózatáról természetesen használhatók a „gopherek”, a WWW és számos egyéb hálózati szolgáltatás. Hol van itt akkora lemaradás, hogy azt lehessen mondani, az OSZK munkatársai nem is értik a hálózati elektronikus könyvtárral összefüggő problémákat? Mit nem értenek a „problémákból”?

Az, hogy a hálózat az olvasók számára is használható legyen, munkaerő-, eszköz- és hálózathasználati költséget jelent, és sokkal átfogóbb probléma, nem csak az OSZK-t érinti: könyvtárpolitikai kérdés. Például annak kérdése, hogy a közművelődési könyvtárak költségvetése tartalmazni fogja-e az olvasók számára is a hálózatok külföldre irányuló használatát? Lehet, hogy az egyetemek költségvetésében ez a költség majd benne lesz, és az oktatás részét fogja alkotni. De

a közművelődési és nemzeti könyvtárak erre kitől kaphatnak pénzt? A nemzeti IIF program, amely jelenleg minden HUNGARNET tagnak biztosítja rá a pénzt, örökké finanszírozni fogja a külföldre irányuló hálózati használatot? Ezt valóban meg kell beszélni.

Amit nem valósítottunk meg, nem ismeret-hiány miatt nem valósult meg. Nemzeti könyvtárként ugyanis egy percre sem veszélyeztethető a nemzeti kiadványtermés feldolgozása, s ezért ami anyagi lehetőségünk volt, van és lesz, azt kötelességszerűen elsősorban az integrált könyvtári adatbázisrendszer kialakítására kell fordítanunk.

Az egyetemi könyvtárak helyzete különbözik a közművelődési, s egyben a nemzeti könyvtárétól. Az előbbieket nemcsak könyvtárak, hanem az egyetemek részei is, az utóbbiak „csak” könyvtárak. Minden, az egyetemeknek juttatott fejlesztés kihat az előbbiekre fejlődésére is. A „csak” könyvtárak mindig rosszabbul járnak. Az egyetemek kitüntetett érdeke a kapcsolattartás. Ezt mindenki tudomásul veszi, és ez az utolsó 3-4 év fejlesztési támogatásainak nagyságában és céljaiban is megnyilvánul. „Csak” könyvtárak esetében ez korántsem ilyen természetes, nem is tudnak olyan ütemben fejlődni, mint az egyetemi könyvtárak.

Bízunk benne, hogy ezek a különbségek kiegyenlítődnek, nem utolsó sorban azért, hogy az a szellemi és anyagi előny, mely a hálózatokhoz való csatlakozással az egyetemi könyvtárakban megvalósul, az egész magyar könyvtárügy hasznára válik. De mi keresnivalója van egy szakmai igényű tanulmányban az olyan inszituációknak, hogy az egyetemi könyvtárak szakembereihez képest a nemzeti könyvtár szakemberei „*a problémák egy részét nem is igazán értik*”?

Talán azért, mert – mint Bakonyi Géza írja ezt követően – „*itt ténylegesen a funkciók újraosztásának a problémájáról van szó*”? Milyen funkciókra gondol? Miféle funkciója volt egyáltalán az OSZK-nak? Tartunk tőle, hogy nem a nemzeti könyvtártermés feldolgozásának, tárolásának és szolgáltatásának funkcióját szeretné „újraelosztani”. Bármilyen legyen is az „újraelosztás” sajátos tárgya, az OSZK az említettekén kívül – Bakonyi cikke szempontjából – semmiféle más funkcióval nem rendelkezik. Nem tart kezében szakmai bizottságokat, nem tőle függ, mi történik a magyar könyvtárosok hivatalos és társadalmi szervezeteiben, nem hordozója semmiféle országos pro-

jektnek, programnak (sajnos), nem ő áll az útjában annak, hogy egyes könyvtárak fejlesszék a csatlakozást a hálózatokhoz, nem ő az, aki a szabványokat létrehozza, nem ő a nemzeti IIF iroda, és nem ő a Művelődési és Közoktatási Minisztérium. Könyörgünk: mit osszunk hát el „újra”?

Gépi feldolgozás, MARC (gépi adatcsere) formátum

Tanulmányának ebben a fejezetében egyetlen konkrét állítása sem állja meg a helyét.

- ♦ Nem igaz, hogy a gépesített magyar könyvtárak mindegyike kidolgozta a saját MARC formátumát. Az OSZK kivételével ugyanis adatcsere formátumot egyetlen magyar könyvtár sem dolgozott még ki. Amit kidolgoztak, az az alkalmazott adatbáziskezelő programrendszer által szállított adatkezelő formátum implementálása. Ezek nem adatcsere formátumok: sem az ALEPH, sem a DOBIS/LIBIS, sem más kereskedelmi forgalomban megvásárolható programcsomag formátuma önmagában nem adatcsere formátum. Általában biztosítják az általuk feldolgozott adatok exportját és importját valamelyik meglévő nemzeti vagy nemzetközi adatcsere formátumban.
- ♦ Nem igaz, hogy az OSZK-ban kidolgozott HUNMARC adatcsere formátum a nemzetközi adatcsere formátumoktól lényegi pontokban eltér. Sem lényegi, sem lényegtelen pontokban nem tér el. A HUNMARC minden adateleme mind hívójelében, mind indikátoraiban, mind almezőinek szerkezetében, mind pedig tartalmában tökéletesen megegyezik a USMARC és ennél fogva pl. a OCLCMARC adatcsere formátumok adatelemeivel, hat adatelem kivételével. Ez a hat adatelem sem tartalmilag tér el: a HUNMARC-ban önálló mezőbe kerülnek, a USMARC-ban egyetlen mezőbe és az indikátorok minősítik tovább. (Csak mellékesen megjegyezve, az OCLCMARC öt adatelemeiben „tér el”, azaz bővebb a USMARC-nál.) Almezőkből pedig azért van több, mert ezt

az érvényes magyar könyvtári szabványok megkövetelik.

Például a USMARC-ban a személynév rendszói és egyéb néveleme egyetlen almezőbe kerül, a HUNMARC-ban pedig két külön almezőben szerepel. A besorolási adatok szabványa ugyanis két külön adatelemként határozza meg őket, melyeknek a rendezésben van meghatározó szerepük. Ez a tény azonban semmiféle formában és a legcsekélyebb mértékben sem befolyásolja a kompatibilitást a USMARC formátummal és fordítva.

- ♦ Nem célszerű egy sorban említeni a USMARC, a UKMARC és a UNIMARC formátumokat. Az első és az utolsó nemzetközi, illetve nemzetközinek számító adatcsere formátum, az UKMARC ellenben „csak” Nagy-Britannia nemzeti adatcsere formátuma. Ha egy hazai könyvtár netán olyan programcsomagot vásárol, melyben az adatkezelés és az adatexport formátuma UKMARC, akkor ebben a formátumban az angol könyvtárakon kívül az égvilágon senkivel nem cserélheti ki közvetlenül az adatait.
- ♦ Mit értsünk azon, hogy az „OSZK az elmúlt években saját gyakorlatában is több, egymástól lényegi ponton eltérő adatszerkezetet használt”? Azt talán, hogy több különböző programcsomagot használt(t), vagy azt, hogy a HUNMARC kidolgozását megelőzve, az OSZK néhány könyvtár számára lehetővé tette az Időszaki Kiadványok Bibliográfiája ISIS-adatállományának belső formátumú átvételét? Ha az OSZK ezzel a lehetőséggel 1992 óta várt volna, akkor ezért illetné bírálat. Melyik könyvtár nem használt az elmúlt években több különböző programcsomagot? (Az OMIKK pl. öt éven belül két nagy rendszert: a DABIS BIS rendszerét, majd pedig az ALEPH-et). (Fel se merjük tételezni, netán arra gondol, hogy az MNB 1976-ban készült kiadványelőállító programrendszere és a DOBIS/LIBIS online integrált adatbáziskezelő rendszer nem ugyanazok? Ez olyan volna, mintha valaki hibának tekintené, hogy Magyarországon kezdetben gőzmozdonyokat használtak, és nem rögtön villamos vasutat építet-

tek...) És mit jelentsen az, hogy mindez „nem véletlen”? Mi szükség volt egy értékes, fontos kérdéseket tárgyaló tanulmányban ilyen sejtetésekre?

- Nem igaz, hogy az OSZK a HUNMARC formátum kidolgozásába nem vonta be a magyar könyvtáros társadalmat, és ezért teljes tájékozatlanságot árul el Bakonyi Géza alábbi állítása: „...az OSZK ezen a ponton majdnem teljes szereptévesztésben volt, van: a magyar MARC formátum kidolgozása nem lehet egy könyvtár feladata, ezt csak közös munkával, az eddigi eredmények egyeztetésével és újra történő átdolgozásával, kompromisszumokkal lehetséges létrehozni”. A HUNMARC tervezetét az OSZK-ban 1992. december 3-án, 1993. április 22-én, 1993. október 6-án és 1993. június 21-22-én a számítógépes munkákat bemutató szakmai napok keretében ismertették a különböző típusú könyvtárak vezetőinek és szakembereinek. Ezt követően, 1994. március 2-án 78 könyvtárnak, könyvtárgépesítéssel foglalkozó cégnek és szakembernek küldtük ki a tervezetet véleményezésre. A visszaérkezett 18 válasz mindegyike helyesítő volt, közülük öt tartalmazott érdemi megjegyzést. Ezt követően készült el az 1. kiadás, amely – mint már mondtuk – teljes mértékben kompatibilis a USMARC formátummal.

Senkinek a tervezet kidolgozója vagy az OSZK vezetői közül az eszébe nem jutott, hogy ez csak az OSZK feladata lenne. Olyannyira nem, hogy a HUNMARC előszavában alapelveként szerepel: „A könyvtárak közötti adatcserében/szolgáltatásban érvényes dokumentumok körére és ezekkel összefüggően a rekordok tartalmára vonatkozó minimális-maximális adatkötelezősége meghatározására, valamint az alkalmazott karakterkészletet illetően a cserében résztvevő felek megállapodása szükséges.”

Milyen eredményeket kellett volna az OSZK-nak egyeztetnie 1992-ben, amikor az adatcsere formátum kidolgozása megkezdődött, illetőleg 1974-ben, amikor a HUNMARC elődjét az OSZK kidolgozta? Amikor más könyvtárakban még igény se merült fel arra, hogy adatcsere formátu-

mot használjanak, nem működtek még sehol integrált könyvtári rendszerek?

- Miféle kompromisszumokra gondol a szerző? Ha hiba szerinte, hogy a HUNMARC nem felel meg a USMARC-nak, akkor kompromisszumok esetén jobban megfelelt volna neki? Hiszen kompromisszumok esetén a HUNMARC el fog térni a USMARC-tól, amelynek most még megfelel. És mit akar a HUNMARC-on újra átdolgoztatni? Konkrét példát kérünk.
- Mit értsünk azon, hogy a MARC formátum az eddigiekben csak két típusra volt felkészítve: a statisztikai adatokra és a mikroszámítógépes szoftverekre? A USMARC formátumban a Library of Congress adatait (is) szolgáltatják, és ezeket az adatokat többségükben nagyszámítógépes szoftvereket használó könyvtárak veszik át garmadával: senki sem gondol arra, hogy – ami a formátumot illeti – adatcsere kérdésében különbséget tegyen mikro-, kis-, közép- és nagyszámítógépes felhasználók között. Azt meg, hogy „statisztikai adatokra” lenne felkészítve, feltehetően félreértés: a MARC formátumok adatai között nincs egyetlen statisztikai úton keletkező adatelem sem (és felhasználásuk is csak a legritkább esetben statisztikai jellegű), márcsak azért sem, mert a MARC formátumok elsősorban a bibliográfiai adatok és a tartalmi feltárás, bővített formában, az állományi adatok cseréjéhez valók: a főcím, alcím, szerzőségi közlés, egységesített személynév besorolási adat rendszói eleme, ETO jelzet, országkód, dokumentumtípus, stb. hogy volnának statisztikai adatok?

Az OSZK érdekei és a többi magyar könyvtár érdekei

Elképzelhető a HUNMARC – és bármiféle MARC – olyan kritikája, amely abból indul ki, hogy a HUNMARC dokumentuma „túl vastag”. Különösen a még erőtlén kisgyermek joggal nehezményezhetik ezt, hiszen a túl nehéz dokumentummal nehéz játszani.

Körülbelül ezen a színvonalon mozog az a kritika, amely úgy véli, az OSZK túl részletesen dolgozza fel a dokumentumokat, és ez – mint érdek – ellentétes a többi könyvtárával, amely nem kíván ilyen részletes feldolgozást. Ezért nekik „a MARC formátum egy minimális vagy közepes szintje is megfelelő lenne: a hangsúly a szegmentálás és az indikátorok azonosságán van.”

- ♦ A adatcsere formátumoknak nincs se minimális, se közepes szintje. Az adatcsere formátumban a nemzeti és nemzetközi szabványok követelményeit maximálisan kielégítve kell biztosítani az adatok feldolgozhatóságát, és minden könyvtár olyan részletességgel használja fel az adatcsere formátumban kapott adatokat, amilyenben maga akarja. Ez az egyszerűsítés nem a szolgáltató, hanem a felhasználó dolga.

Magyarul: Mindig minősítve kell egymástól megkülönböztetni például a főcímet, a párhuzamos címekeket, az alcímekeket és a párhuzamos alcímekeket. Ha egy könyvtárban ezek közül valamelyiket nem kívánják használni, vagy ezeket egyetlen mezőbe összevonva kívánják tárolni, akkor ennek a belső használatban nincs semmi akadálya. Ennek semmi, de semmi köze sincs privilégiumokhoz. A szolgáltatónak mindig a maximális igényre tervezett adatcsere formátumban kell szolgáltatnia, ahogy a hidakat a maximális teherbírársra kell méretezni. A maximális igény pedig a mindenkorai szabványokban van rögzítve. Ha valakinek nem tetszik a szabvány, akkor arról beszéljen, de méltánytalan az OSZK szakembereit vádolni privilégiumokhoz való ragaszkodással. Nem hisszük, hogy arra gondolna, a bibliográfiai leírás szabványától el lehet térni, hiszen maga is helyesli szabványok létrehozását a hálózatok és az elektronikus könyvtár dolgában. Hiszen az egyetemi könyvtárakban is betartják a bibliográfiai leírás szabványait, mert tudják, hogyha a szakma alapját képező szabványok utasításait át lehetne lépni, akkor az elektronikus könyvtárak dolgában hozott szabványok sem fognak sokat érni.

Ha egy egyetemi könyvtár adatot akar cserélni bármelyik külföldi könyvtárral, akkor ezt csak akkor teheti meg hatéko-

nyan, ha valamelyik nemzetközi adatcsere formátumban teszi, különben kétszer annyi konverziós programot kellene írnia, mint ahány könyvtárral adatot akar cserélni. Ebből következik, hogy ha valamiféle „minimális” vagy „közepes” szinten próbálná ezt, akkor adatai nem volnának csereformátumban, tehát semmiféle adatcsere nem számíthatna, mert adatait „minimális” vagy „közepes” szinten nem cserélheti. Könnyű belátni, hogy egy részletes szerkezetből kialakítható az egyszerűbb, míg semmilyen adatcsere formátummal nem lehet automatizáltan közvetlenül megoldani az adatcserét, ha a küldő adatai összevontabbak, mint a fogadóé. Más szóval: részletesen feldolgozott adatelemeket mindig össze lehet vonni, de összevont adatelemeket nem lehet (vagy csak nagyon körülményesen lehet) részletekre felbontani. Ennyi és nem több, se kevesebb az igazság.

Különbőség van a forma és a tartalom között. Egyetemi könyvtárak akár egymás között, akár az OSZK számára adhatnának kevesebb adatot, de a formátum akkor is ugyanaz marad, legfeljebb bizonyos adatelemek értékei hiányozni fognak. De a HUNMARC nemzeti adatcsere formátumot – tehát a formát magát – nem lehet ezekhez a csökkentett igényekhez igazítani.

- ♦ Mit értsük azon, hogy „a hangsúly a szegmentálás és az indikátorok azonosságán van”. Feltételezhetően arról van szó, hogy a felhasználók számára biztosítani kell az adatcsere formátumban kapott adatelemek tetszés szerinti válogatását, összevonását és kihagyását. Éppen ezt biztosítja a HUNMARC, nemzetközi szinten a USMARC vagy a UNIMARC.

A hangsúly már csak azért sem lehet az indikátorok azonosságán, mert az adatcsere formátumokban az adatelemeket hierarchikusan minősítik. Első szinten a mezőhívójel, alatta adott esetben az indikátor, ez alatt pedig az almezőazonosító azonosít. Azt állítani, hogy „a hangsúly az indikátorok azonosságán van”, körülbelül annyit jelent, mintha azt mondanánk, hogy az épületet a teteje támasztja alá.

Az egy helyen végzett feldolgozás kérdése és a „cover”-szolgáltatás

---

Tudjuk, hogy nem vagyunk elég gyorsak. Ami ezt illeti, sem a felelősséget magunkról nem akarjuk elhárítani, se magyarázkodni nem volna ildomos ezen a helyen. De mire volt jó ahelyett, hogy ezt vetné a szemünkre, úgy fogalmazni, hogy az OSZK „mintha nem szívesen...” fogadta volna azt a feladatot, hogy az általa feldolgozott bibliográfiai adatokat szolgáltatassa, amelyek a nemzeti kiadványtermés egészét ölelik fel? Gépesített alapon már 1976 óta ezt tesszük, 1994-től adatcsere formátumban, letölthetően CD-ROM-on is.

Az egyetemi könyvtárak létrehozhatnak egy „cover”-szolgáltatást erre a célra, de akkor éppen az semmisül meg, amiért létrehozták: hogy mindig csak egyetlen helyen kelljen valamit feldolgozni. Az OSZK ugyanis, mivel a nemzeti kiadványtermés feldolgozása a feladata, továbbra is feldolgozná a nemzeti kiadványtermést, és a javaslat értelmében ugyanezt tennék a „cover”-szolgáltatók. Vagy ezt elkerülendő, meg kellene szüntetni az OSZK-t?

A kérdés ennek fényében most már csak az, hogy akkor mi a célja és mélyebb értelme a Bakonyi-féle „cover”-szolgáltatásnak?

Befejezésül

Amikor Bakonyi Géza a hálózatok elektronikus keresési lehetőségeiről ír, a „gopherekről”, a WWW-ről, szinte ellágyul – érezhető, hogy szereti azt, amiről ír, és ezért nemcsak hasznos, amit ír, hanem élvezetes is olvasni. Még az is jó, amikor elvész a részletekben, mert a szakmai

élmény elemi ereje érezhető a mondataiban, és ez szép. Feltehetően nem okoz örömteli pillanatokot számára, amikor azt olvassa, miben tévedett. Nem került volna rá sor, ha azokat a szakmai kérdéseket, melyeket itt tárgyaltunk az OSZK-ban folyó munkával és az ő bírálatával összefüggésben, ugyanolyan alapállásból közelítette volna meg, mint az elektronikus és virtuális könyvtár kérdését.

Mert az elektronikus és virtuális könyvtár nincs vagylagos kapcsolatban a könyvtárral, ahogy a szék sincs vagylagos kapcsolatban a bútornal, vagy a virág a növényvel. Lévén hogy a szék bútor, a virág növény, az elektronikus könyvtár és a virtuális könyvtár könyvtár – azaz fajtája a bútornak, a növénynek, a könyvtárnak. A fajta pedig nem alternatívája annak, ami. Értelmetlen ellentétet keresni ott, ahol nincs.

Ellenben különbséget tehetünk a hagyományos könyvtár és a modern (pl. elektronikus) könyvtár, a manuálisan kezelt könyvtár és a gépesített könyvtár között. De az OSZK-ban online integrált könyvtári rendszert használnak, biztosítva van a hálózati csatlakozás, a CD-ROM szolgáltatás, a MARC formátum stb. Ennek ismeretében hagyományosnak tekinteni a mai nemzeti könyvtárat???

Ellenben valóban hozunk létre szakbizottságokat, melyben hozzáértő szóval megállapodhatunk ajánlásokban, szabványokban. És nagy öröm volna mindannyiunknak a szakmában, ha a szegedi egyetem könyvtárát adott esetben megbíznák olyan program kidolgozásával, melynek keretében az elektronikus hálózati lehetőségek kiaknázásában a „csak” könyvtárakat is támogatják anyagilag. Feltesszük, hogy Bakonyi Géza se kizárólag az egyetemi könyvtárakra gondolt cikke megírásakor. Alig várjuk az ilyen programot.